

“TANRI’DAN BAŞKA KİMSEMİZ YOK”:

TÜRKİYE’DEKİ SURIYELİ OLMAYAN MÜLTECİLER İÇİN KALICI ÇÖZÜMLERİN BULUNMAYIŞI

Izza Leghtas ve Daniel Sullivan

Giriş

Türkiye, komşusu Suriye'deki çatışmalardan kaçan 2,8 milyon Suriyelinin de aralarında bulunduğu ve çoğunluğunu oluşturduğu mülteci nüfusuyla dünyada en fazla mülteci ve sığınmacı barındıran ülke konumunda bulunuyor. Türkiye'deki mültecilerin 290,000'i de Afganistan, Irak ve İran gibi diğer ülkelerden geliyorlar. Türkiye hükümeti, ülkedeki Suriyelilerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi için, aralarında eğitim ve istihdam konuları ile vatandaşlık verilmesi ihtimalinin de bulunduğu bir takım olumlu adımlar attı ve ülkedeki insani yardım aktörlerinin çabaları da temel olarak Suriyelilerin ihtiyaçlarına odaklanmış durumda. Ancak diğer uyruklardan olan yerinden edilmiş kişilere sağlanan koruma tedbirleri ise çok daha az ve bu kişilerin yaşam koşullarına dair bilgi eksikliği de bulunuyor. Türkiye, Suriyeli olmayan ve Avrupa dışındaki ülkelerdeki zulümden kaçan kişileri "şartlı mülteci" olarak nitelendirerek, bu bireylere yalnızca kısa dönemli olarak Türkiye'de kalma izni veriyor ve daha ağır kısıtlamalar uyguluyor. Özellikle de seyahat hürriyeti ve emek piyasasına erişim konularındaki kısıtlamalar, bu insanları çok daha belirsiz bir gelecekle karşı karşıya bırakıyor. "Şartlı mülteciler" arasında yer alan LGBT bireyler, yalnız kadınlar, yalnız ebeveynler, cinsel ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurları, dinsel azınlıklar ve Afrika ülkelerinden gelen mülteciler çok daha kırılgan bir durumdadır ve dolayısıyla da çok daha fazla zorluklara göğüs geriyorlar. Türkiye'deki sığınma sistemi görece yeni ve sığınma sisteminin kendisini de çok sayıda zorlukla karşı karşıya bulunuyor. Ancak bu sistemin mevcut gerçekliği yansıtacak bir biçimde gözden geçirilmesi gerekiyor. Bir diğer ifadeyle, Türkiye'deki sistemin tüm milletlerden gelen mültecilere sağlanan eşit düzeyde bir koruma temelinde inşa edilmesi ve hassas durumda olan mülteciler için özel koruma tedbirlerini içermesi gerekiyor.

Tavsiyeler

Türkiye'deki Suriyeli olmayan mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması için Türkiye hükümeti:

- 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekinceyi kaldırmalı ve tüm milletlerden gelen kişilerin çalışma ve seyahat hürriyeti de dâhil olmak üzere Sözleşmede yer verilen haklardan yararlanmalarını sağlamalıdır.
- Coğrafi çekince kaldırılınca kadar, uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin tabi kılındığı 'uydu kent' sistemi aşağıdaki tedbirler vasıtasıyla iyileştirmelidir:
 - Uydu kentlere yönlendirmeler yapılırken uyruk, inanç, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelindeki destek ağları ile ibadet yerlerinin bulunup bulunmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.
 - Yetkili makamlara kayıt olma sürecinde geçerli bir adres olarak da kabul edilecek geçici barınma desteği sağlanmalıdır.
 - En azından başvuru sahipleri çalışma izni alana kadar kendilerine uluslararası koruma başvurusu sürecinin ilk aşamalarında sistematik olarak mali destek sağlanmalıdır.
 - Uluslararası koruma başvurusu süreci ile barınma, sağlık ve eğitime erişimin kolaylaştırılması için bu alanlarda çalışacak kişi ve tercüman sayısı yeterli düzeyde artırılmalıdır.
 - Uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin Ankara'daki ilk kayıtlarının ardından yönlendirildikleri uydu kentlere gidebilmeleri için gereken seyahat masrafları karşılanmalıdır.
- "Şartlı mültecilerin" Türkiye toplumuna daha iyi uyum sağlayabilmeleri ve dayanıklılıklarının desteklenmesi için:
 - (Hâlihazırda yalnızca Suriyeli mültecilere uygulanan) ve "geçici korunanlara" verilebilen iş izinlerinin "şartlı mültecileri" de kapsayacak şekilde genişletilerek, bu kişilerin emek piyasasına erişimleri ve kendilerini idame ettirebilmeleri kolaylaştırılmalıdır.

- Kamu okullarına giden mülteci çocuklara, Türkiye'deki eğitim sistemine uyum sağlamaları güvence altına alınması ve okulu bırakmalarının önlenmesi için, Türkçe dil ve kültürel oryantasyon sınıfları sağlanmalıdır.
- Yetişkinlere yönelik olarak verilen Türkçe kursları, "şartlı mültecilerin" hizmetlere ve idari prosedürlerini erişimlerini ve sosyal etkileşimlerini kolaylaştıracak şekilde tasarlanmalıdır.
- Tüm milletlerden gelen mülteci ve sığınmacıların topluluk liderleri ve bu kişilerin kurduğu sivil toplum örgütleriyle ulusal ve yerel düzeydeki diyalog mekanizmaları vasıtasıyla ilişkiye geçilmelidir.

Suriye ve Avrupa ülkeler dışındaki ülkelere gelen mültecilerin daha iyi desteklenmeleri için BMMYK:

- Kişilerin anlayabilecekleri bir dilde sığınma statüsü ve destek imkânları da dâhil olmak üzere ilgili bilgiye erişimlerini sağlayacak telefon hattı desteğini hayata geçirmelidir. BMMYK ayrıca arayan kişilerin söz konusu destek hatlarından düzenli olarak bilgi alabilmeleri için yeterli personele sahip olmasını sağlamalı ve telefon destek hattını düzenli olarak değerlendirip iyileştirmelidir.
- İstanbul'da dâhil olmak üzere Türkiye'de yaşayan tüm mülteci ve sığınmacıların karşılaştıkları zorlukların daha iyi anlaşılması ve çözümlerin üretilmesine destek olunması amacıyla mülteci ve sığınmacı nüfusuna yönelik temaslarını artırmalıdır.
- Tüm uyruklardan mülteci ve sığınmacıların kurduğu sivil toplum örgütleri ve topluluk liderleriyle diyalog kurmalı ve bu diyalogun devamını tesis etmelidir.
- İhtiyaç sahiplerinin tamamının kış destek programlarından yararlanmalarını ve bu programların sığınmacılar ve tanınmış mültecileri de içermesini güvence altına almalıdır.
- Etnik kimlik, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ve din temelinde yapılan ayrımcılık da dâhil olmak üzere ayrımcılığa maruz kalan mültecilere uzman danışmanlar vasıtasıyla ek destek sağlamalıdır.
- Cinsel veya toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurlarına, güvenli bir barınma ve mali yardım da dâhil olmak üzere destek sağlamalıdır. Alınacak tedbirler arasında emniyetli barınma yerleri, psiko-sosyal destek ve gereken hallerde tercüman desteği de yer almalıdır.

Avrupa Birliği (AB) ve AB'ye üye ülkeler:

- 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye mutabakatı kapsamında sığınmacıları Türkiye'ye geri göndermekten kaçınmalıdır.
- Türkiye'deki AB destekli insani yardım programlarından yalnızca Suriye'den değil, diğer tüm ülkelere gelen mülteci ve sığınmacıların da yararlanmalarını güvence altına almalıdır.
- Suriye dışındaki ülkelere gelen mültecilerin de AB Yeniden Yerleştirme Programı'na dâhil etmeli ve Türkiye'den AB üye ülkelere yeniden yerleştirilen Suriyeli olmayan mülteci sayısını artırmalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri:

- Türkiye'deki tüm uyruklardan gelen mültecilere üçüncü ülkeye yeniden yerleştirilme imkânı sağlamaya etmeli ve yeniden yerleştirme yeri sayısını artırmayı ele almalıdır.

Arka plan

2015 yılında 800,000 insan Akdeniz yoluyla Türkiye’den Yunanistan’a Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine ulaşmak amacıyla geçiş yaptı. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında imzalanan ve Türkiye’nin, Türkiye vatandaşlarının AB’ye vizesiz girişi, Türkiye’nin AB katılım müzakerelerinin canlandırılması ve AB’den alınacak milyarlarca Avro tutarındaki destek karşılığında sınırlarından düzensiz geçişleri önlemeyi ve Avrupa’ya geçen mültecileri geri kabul etmeyi kabul ettiği anlaşmanın ardından bu sayı 2016 yılında ciddi bir oranda azaldı.

Türkiye, hâlihazırda ev sahipliği yaptığı üç milyondan fazla mülteci nüfusu ile dünyada en fazla mülteci barındıran ülke konumunda bulunuyor. Bu sayının 2,8 milyonunu Suriyeli mülteciler, 290,000’ini ise diğer ülkelerden, özellikle de Afganistan, Irak ve İran’dan gelen mülteciler oluşturuyor. Oldukça yüksek olan bu sayının yarattığı zorluğa ülkedeki karmaşık siyasi iklim de ekleniyor. Türkiye, Haziran 2015 tarihinden beri 400’den fazla insanın yaşamına mal olan terörist saldırılar, ülkenin güneydoğusunda yaşanan çatışmalar ve geçtiğimiz yıl yaşanan darbe girişimi de dâhil olmak üzere ciddi bir siyasi çalkantı ile karşı karşıya bulunuyor.

Türkiye, 1951 Sözleşmesine taraf olsa da coğrafi çekincesini hâlâ muhafaza ediyor ve Sözleşme çerçevesinde ihdas edilen “mülteci” statüsünü sadece Avrupa’daki bir ülkedeki zulümden kaçan kişilere tanıyor.

Türkiye, 2013 yılında iltica alanındaki ilk kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu kabul etti. Bu kanun çerçevesinde diğer ülkelerdeki zulümden kaçanlar mülteci olarak kabul edilirken, dünyadaki diğer ülkelerdeki zulüm olaylarından kaçıp Türkiye’de kalanlar ise kısa vadeli olması hedeflenen “şartlı mülteciler” olarak tanımlanıyor. Bu iki statüden birisi için uygun olmayan ancak menşe ülkelerine ölüm cezası, işkence ya da kötü muamele veya ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle dönemeyecek durumda olanlar da “ikincil koruma statüsü” sahibi olabiliyorlar. Suriyelilere ise “geçici koruma” adı verilen

ve ülkelerini terk edip Türkiye’ye gelen kişilere uygulanan bir koruma ve farklı türde haklar sağlanıyor ve kurullar getiriliyor.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak çalışan ve uluslararası koruma statüsünü kazanabilecek kişileri tespit etme ve bu korumayı sağlama görevi verilen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) de ihdas edildi. Daha önce Türkiye’de mülteci statüsü belirleme görevini yürüten BM-MYK hala önemli bir rol oynamaya devam ediyor; ancak bir yandan da görev ve sorumluluklarının GİGM’e devrediyor.

Bazı mülteciler Avrupa’ya doğru tehlikeli seyahatlere koyulsa da kaçakçılara ödenen meblağın yüksekliği ve 2016 yılının bahar aylarından itibaren Avrupa’nın sınırlarının kapatılması nedeniyle çok sayıda kişinin, başka bir ülkeye gidebilme ya da evlerine geri dönebilmelerine ilişkin pek az bir umutla Türkiye’de kalmaktan başka şansları bulunmuyor.

Türkiye’de sığınma arayan kişiler birbiriyle paralel ikili bir sistemle karşı karşıya bulunuyor. Bu sistemin bir tarafında kişilerin “şartlı mülteci” olarak tanınabilecekleri uluslararası koruma prosedürü, diğer tarafında ise mülteci statüsü belirlenmesi ile çok az sayıda kişinin erişebildiği yeniden yerleştirmeyi içeren BM-MYK prosedürü yer alıyor. Refugees International’ın (RI) Türkiye’de görüştüğü Suriyeli olmayan mülteci ve sığınmacıları tamamı ya BMMYK’ya başvurmuştu ya da başvurma niyetindeydi. Bu kişilerin Türkiye’deki kalışlarının esasen geçici olarak addedilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde geçim imkânlarına erişimlerinin bulunmayışı hesaba katıldığında, üçüncü bir ülkeye

Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Türkiye'ye Başlıca Giriş-Çıkış Yerleri ve Noktaları

Kaynak: Uluslararası Göç Örgütü

yeniden yerleştirilebilme umudu BMMYK'ya başvurmadaki temel motivasyon kaynağını oluşturuyor.

Avrupa ülkelerinden ya da Suriye'den gelmeyen “şartlı mülteciler” için yeniden yerleştirme yeri sayıları oldukça düşük ve süreç, birkaç yıl alabiliyor. Türkiye'deki Suriyeli olmayan mültecilerin çok büyük bir bölümü, %91'i, Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleştiriliyor. Ancak Aralık 2016 ortası itibariyle Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleştirilmiş tüm uyruklardan mülteci sayısı 7000'den azdı. Bazı mülteciler Avrupa'ya doğru tehlikeli seyahatlere koyulsa da kaçakçılara ödenen meblağın yüksekliği ve 2016 yılının bahar aylarından itibaren Avrupa'nın sınırlarının kapatılması nedeniyle çok sayıda kişinin, başka bir ülkeye gidebilme ya da evlerine geri dönebilmelerine ilişkin pek az bir umutla Türkiye'de kalmaktan başka şansları bulunmuyor.

Suriye dışındaki ülkelere gelen mülteciler, Yunanistan adalarından Türkiye'ye geri kabul edilen her bir kişiye karşılık Türkiye'de ikamet eden bir Suriyelinin AB'ye yeniden yerleştirilmesini öngören Mart 2016 tarihli AB-Türkiye mutabakatı çerçevesinde ihdas edilen AB Yeniden Yerleştirme Programı'nın dışında tutuluyor. Türkiye'deki sivil toplum ve uluslararası

örgütler de dâhil olmak üzere insani yardım aktörlerinin yürüttükleri projelerin büyük bir bölümü de Suriyeli mültecilere odaklanıyor.

RI, Aralık 2016 tarihinde, Suriye dışındaki ülkelere gelen mültecilerin yaşam koşullarını, uluslararası korumaya erişimlerini ve geleceğe dair beklentilerini tespit etmek amacıyla Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. RI ekibi bu ziyaret esnasında beş kentteki 50'den fazla mülteci ve sığınmacının yanı sıra Türkiyeli sivil toplum örgütleri temsilcileri ile Birleşmiş Milletler, AB ve ABD yetkilileriyle görüşmelerde bulundu.

Terimlere İlişkin Bir Not: Bu raporda, aksi belirtilmediği müddetçe, “mülteci” terimi 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Sözleşmenin 1967 Protokol'ünde belirtilen anlamda kullanılmaktadır. “Şartlı mülteci” ve “uluslararası koruma başvurusu sahibi” terimleri de Türkiye kanunları çerçevesinde ihdas edilen tanımları kastedecek şekilde kullanılmıştır. Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi çekinceyi muhafaza etmekte ve yalnızca Avrupa ülkelerindeki zulümden kaçan kişileri “mülteci” olarak tanımaktadır. Ancak bu raporun amaçları bakımından “mülteci” terimi, dünyanın herhangi bir yerindeki zu-

Türkiye’deki Mülteciler ve Sığınmacıların Yönlendirildikleri Uydu Kentler

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

lüm olaylarından kaçan bir kişiyi ifade etmek için kullanılmaktadır.

Türkiye’deki “Uydu Kent” Sistemi

Suriye’den gelen mülteciler, Türkiye’ye varışlarının ardından diledikleri kentte kaydolabiliyorlar. Ancak diğer ülkelerden gelen mülteciler ise, belli bir kente yönlendirilmeleri, yerel makamlara düzenli olarak bildirimde bulunmak durumunda kalmaları ve özel bir izin olmaksızın yönlendirildikleri kentin dışına seyahat etmelerinin kısıtlanmaları anlamına gelen “uydu kent” sistemine tabi tutuluyor. Türkiye’de hâlihazırda 62 “uydu kent” bulunuyor ve İstanbul, Ankara ve İzmir bu kentler arasında yer almıyor. İçişleri Bakanlığı her ay hangi uydu kentlerin yeni mültecileri almaya “açık” olduklarını tespit ediyor. RI’nın Türkiye’ye gerçekleştiği ziyareti sırasında 17 kent “açıktı”.² Söz konusu bu sistem her ne kadar mülteci akınının yarattığı yükün paylaşılması ve kamunun sunduğu hizmetlere bir yığılmanın olmaması için tesis edilmiş olsa da, çok sayıda zorluğun yaşanmasına sebep veriyor ve sistemin kendisi de çok sayıda güçlük karşı karşıya bulunuyor.

Suriyeli olmayan sığınmacılar için süreç genel itibarıyla, her bir bireyin BMMYK’nın uygulama ortağı olan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’ne (SGDD) kayıt yaptırmalarıyla başlıyor. Sığınmacılar, daha sonra “açık” olan uydu kentlerden birine yönlendiriyorlar. Kişilerin bu kentlere gitmeleri ve orada bulunan İl Göç İdari Genel Müdürlüğü’ne kayıt olmaları gerekiyor. Kayıt için ise başvurulardan kentte bir adres vermeleri bekleniyor. Sığınmacılar, daha sonra da sığınmacı kimliklerinin (‘kimlik’) çıkarılmasını bekliyorlar. Sığınmacılar, yönlendirildikleri kentlere gitmek için seyahat masraflarını genellikle kendileri karşılamak durumunda kalıyorlar. Benzer bir biçimde o kentte bir ev bulmak ve kirayı ödemek de yine sığınmacılardan bekleniyor.

Kimliklerin çıkması için gereken süre ilden ile farklılık gösteriyor ve kimlikler, birkaç gün ile birkaç ay arasında değişen sürelerde kişilerin eline geçiyor. Kamu tarafından sağlanan sağlık hizmetleri ile ilk ve orta öğretime erişebilmek için kimlik gerekli olduğundan, bu gecikmeler kişiler için oldukça önemli sonuçlara yol açıyor.

Türkiye’deki Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca “şartlı mülteciler” ile başvuru sahipler-

inin ilk ve orta öğretime, sosyal güvenceye ve sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimleri bulunuyor. Kamu hastanelerindeki sağlık hizmetleri genel olarak ücretsiz sağlanıyor ve bazı tedaviler için gereken tutarın yüzde 80'e kadarı devlet tarafından karşılanıyor. Başvuru sahipleri ve şartlı mülteciler, Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunduktan 6 ay sonra çalışma iznine de başvurabiliyorlar.³

Mülteci ve sığınmacıların düzenli aralıklarla ve ilden ilde değişen yöntemlerle ya kendilerinin ya da aile reisinin ildeki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne gidip bildirimde bulunmaları gerekiyor. Söz konusu bildirim fotoğraf, retina taraması ya da basitçe bir imza şeklinde olabiliyor. RI'nın görüştüğü kişilerin büyük bir bölümü iki haftada bir imzaya gittiklerini ifade ettiler. Geçerli bir mazeret bulunmaksızın üst üste üç kere bildirimde bulunulmadığı hallerde ise kimlikler geçerliliklerini yitiriyor ve Türkiye makamları, başvurunun geri çekilmiş olduğunu kabul ederek kişinin Türkiye'den sınır dışı edilmesi için gerekli işlemleri başlatıyor.

Başvuru sahipleri ile "şartlı mülteci" statüsü sahiplerinin Türkiye'de tabi oldukları sistem, bu kişilerin seyahat hürriyetlerini kısıtlıyor. Zira bu kişilere, yalnızca İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün takdire dayalı olarak verdiği bir seyahat izniyle uydu kentlerinin dışına çıkma izni veriliyor. Türkiye'ye gerçekleştiği ziyaret esnasında RI'ya ifade edildiği üzere, kişilere yalnızca BMMYK ile yapacakları görüşmeler ya da sağlık nedenleri gibi sebeplerle bu izinler verilebiliyor ve kimi zaman bu durumlar için dahi izin verilmediği oluyor.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre başvuru sahibiyle bireysel olarak gerçekleştirilecek mülakatın, kaydın tamamlanmasının ardından 30 gün içinde tamamlanması, kararın da 6 ay içinde verilmesi ve kararın verilmesi daha uzun bir süre alacaksa kişinin bu konuda bilgilendirilmesi gerekiyor.⁴

Uygulamada ise bu süreç çok daha uzun sürüyor ve yaşanan zorluklar ve kısıtlamalar da sistemi sürdürülemez kılıyor. Uydu kentlerde ikamet eden sığınmacıların karşılaştığı temel zorluklardan biri de buldukları kentlerde geçim kaynaklarına erişim imkânlarının ya hiç olmaması ya da çok kısıtlı olması. Bu durum da

bireylerin barınacak bir yer, yiyecek ve kışın evi ısıtmak için yakıt gibi masrafları ödeyebilmelerini ya da bu ödemeleri sürdürebilmelerini güçleştiriyor. Mülteci ve sığınmacıların büyük bir bölümü de bu zorluklar nedeniyle çoğu zaman yönlendirildikleri uydu kentten başka bir kentteki enformel emek piyasasında çalışmaya zorlanıyor, sömürüye daha açık bir hale geliyor ve iş bulabildikleri kentler (ki bu çoğu zaman bir uydu kent olmayan İstanbul oluyor) ve uydu kentleri arasında sürekli olarak seyahat etmek zorunda kalıyorlar.

Bilgi ve destek eksikliği

Türkiye'deki mülteci ve sığınmacıların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri sığınma sistemi ve sistemdeki statülerinin belli bir zaman diliminde ne olduğuna dair bilgilerinin olmaması. RI'nın görüştüğü kişiler kendilerini çaresiz hissettiklerini ifade ederek, BMMYK, BMMYK'nın uygulama ortağı SGDD, GİGM ve İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ndeki başvuruları hakkında bilgi alma ve gelişmeleri öğrenmede karşılaştıkları zorlukları aktardı. Görüşmecilerden bir bölümü başvurularını takip edebilmek için Ankara'da bulunan BMMYK'nın merkez ofisine seyahat etmek durumunda kaldıklarını ya da seyahat etmeyi planladıklarını dile getirdi. Bu da kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamadaki mücadelelerinde ek bir masraf anlamına geliyor.

Afgan bir kadın sığınmacı olan ve dört çocuğuna tek başına bakmak zorunda olan Sara¹, kendisinin ve ailesinin BMMYK tarafından mülteci olarak tanınmalarının ardından dört yıl geçtikten sonra yeniden yerleştirme sürecinin başlayabildiğini aktardı. Sara, "Dört yıldan sonra bizi arayıp yeniden yerleştirme mülakatı için Ankara'ya gitmemizi söylediler. Bu dört yıl boyunca, maaşımın yarısını Ankara'ya gitmek ve BMMYK ile temas edebilmek için harcadım" dedi.

15 yaşındaki Afgan bir kız çocuğu olan Hanan ise ailesi tarafından dedesi olabilecek yaşta birisiyle üçüncü kadın olarak zorla evlendirilmek istendiği için Afganistan'dan kaçtığını söyledi. Hanan, Afganistan'dan

¹ Bu raporda anlatılanlara yer verilen mülteci ve sığınmacıların gizliliklerinin korunması amacıyla isimleri değiştirilmiştir.

çıkabilmek için yaşını 23 olarak gösteren sahte bir pasaport edindiğini, durumunu yerel makamlara, BMMYK'ya ve BMMYK'nın uygulama ortağına açıklamasına ve yaşını gerçeği yansıtmayacak şekilde değiştirmeye çabalamasına rağmen kendisine verilen sığınmacı kimliğinde yaşının 15 değil, 23 olarak görüldüğünü söyledi. Hanan ergin olarak görüldüğünden okula gidemedi ve ablasının yeniden yerleştirme dosyasına dâhil edilmedi. Hanan, "Ablam mülteci olarak tanındı. O başka bir ülkeye yerleştirilirken ben Türkiye'de kalmaktan korkuyorum. Herhalde yapılabilecek en iyi şey Ankara'ya gidip birileri benimle konuşana dek BMMYK'nın kapısında beklemek olacak. Ama Ankara'ya gitmek de çok pahalı" diye aktardı.

Ancak Türkiye'deki 2,8 milyon Suriyeli mülteci ve sığınmacı ile diğer uyruklardan çok az sayıda kişinin yalnızca yüzde 10'u devletin kurduğu kamplarda kalabiliyor.

BMMYK Türkiye ofisi RI'a SGDD ile iş birliğinde bulunarak Arapça, Farsça, İngilizce ve Türkçe dillerinde hizmet veren bir destek hattı oluşturacakları bilgisini verdi. BMMYK, Ocak 2017 tarihi itibarıyla danışma hatlarının teçhizat ve personel açısından hazır olduğunu ve birkaç hafta içinde faaliyet geçirilmesinin planlandığını da belirtti. Bireylerin doğru bilgiye erişimde yaşadıkları zorluklar göz önünde bulundurulduğunda bu memnuniyet verici bir gelişme. Kişilerin düzenli bir şekilde ulaşabilmeleri için destek hattının yeterli düzeyde personelle hizmete geçirilmesi gerekiyor. BMMYK'nın ayrıca kişilerin usuller, dosyaları ve mevcut mali destek programları konularında bilgiye erişimlerinin güvence altına alınması için destek çabalarını Türkiye geneline şamil olacak şekilde artırması gerekiyor. Bu, kişilerin bilgiye ulaşabilmelerini ve herhangi bir yanıt alıp alamayacakları yönünde bir güvence olmaksızın Ankara'ya seyahat eden kişilerin mali ve

zaman külfetlerine katlanmak durumunda kalmamalarını sağlayabilecektir.

Barınma

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre "başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin, barınma ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması esas"⁵ kabul ediliyor. Kanunda ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün "başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin barınma, iaşe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı kabul ve barınma merkezleri" kurabileceği de belirtiliyor.⁶ Ancak Türkiye'deki 2,8 milyon Suriyeli mülteci ve sığınmacı ile diğer uyruklardan çok az sayıda kişinin yalnızca yüzde 10'u devletin kurduğu kamplarda kalabiliyor. Bu kişilerin çok büyük bir bölümü ülkenin çeşitli yerlerindeki kentlerde yaşıyorlar ve barınma ihtiyaçlarını kendi kaynaklarıyla karşılamak durumundalar. RI'ın görüştüğü diğer uyruklu mülteci ve sığınmacılar barınacak bir yer bulma ve kira ödemede yaşadıkları zorlukları ve yabancılarla evleri paylaşmak zorunda kalma, kış aylarında soğuk ve rutubetle mücadele etme ve ısınmanın olmaması gibi yaşadıkları bir dizi sorunu dile getirdiler. Görüşmecilerin büyük bir bölümü daha önce hiç gitmedikleri ve kimseleri tanımadıkları uydu kentlere gitmek durumunda kaldıklarını da anlattılar.

Türkiye'deki sistem çerçevesinde ihdas edilen kayıt için getirilen bu yasal zorunluluğun doğurduğu sorunlara ve bu sorunların da yaygın bir biçimde bilinmesine rağmen, konut arayışı içinde olanlara yönelik bir destek ya mevcut değil ya da oldukça az bir düzeyde. RI'ın görüştüğü 50 sığınmacı ve mülteci yalnızca biri ev ararken geçici bir barınma desteği alabilmişti. Ciddi bir sağlık sorunu bulunan beş yaşındaki bir erkek çocuğu olan bu kişi, RI'a SGDD'nin iki kez ve toplamda üç haftalık bir süre için kendisi ve oğlunun otel masraflarını karşıladığını ifade etti.

Yönlendirilen uydu kentlerde herhangi bir desteğin ya tanıdığın olmaması nedeniyle de bazı sığınmacılar günler ve hatta haftalarca parkta yatmak zorunda kalıyorlar. İki çocuğuyla bekar bir anne olan 33 yaşındaki Afgan

Aksaray'daki Afgan mülteciler, Türkiye, Aralık 2016.

uyruklu Parveen RI'a, bir başka Afgan aile tarafından kendisi ve çocuklarına barınma desteği sağlanana dek iki ay İstanbul'da bir parkta yaşadıklarını söyledi. Görüşmenin gerçekleştirildiği tarihte Parveen'in ne Türkiye makamlarına ne de BMMYK'ya herhangi bir kaydı bulunmuyordu. 23 yaşındaki Afgan bir erkek de RI'a, kayıt için gerekli olan adresi verebilecekleri bir ev bakınırken, eşi ve yedi yaşındaki kızıyla birlikte yönlendirildikleri uydu kent olan Tokat'ta iki gece dışarda uyduklarını anlattı. Bu genç adam İstanbul'da daha çok yeni enformel bir iş bulabilmiş ve bir günlüğüne bile izin alıp işini kaybetme riskini göze alamadığından ötürü eşi ve kızıyla birlikte kalamıyordu. Dahası, ev bulmak için harcadıkları para ile evin kirasını ödeyebilmek için gerekli olan parayı sahip oldukları gelire dengelemek zorundaydı. Görüşmenin gerçekleştirildiği tarihte, bu genç adam, eşi ve kızı, nafile bir çabanın ardından İstanbul'a dönmüş ve hâlâ kayıtsız durumdaylardı.

Görüşülen bu genç adam, RI'a, yine herhangi bir barınma ve çalışma imkânı olmayan küçük bir uydu kente yönlendirilmekten endişe ettiğinden, Ankara'daki BMMYK'ya kayıt olmak için kışın geçmesini beklediğini

ifade ederek şunları söyledi: “Eğer şimdi BMMYK'ya gidersem, beni sınırda bir yere yönlendirecekler. Orada da bir hafta boyunca evsiz kalıp ve ölüyoruz. Kıştan sonra evsiz kalsak bile, bir parkta yatabiliriz.”

Ev bulabilenler ise çoğu zaman kalabalık ve sağlıklı olmayan koşullarda yaşamak ve kirayı denkleştirebilmek için sonu gelmeyen bir mücadele vermektedirler. Aksaray'daki dört çocuk babası 39 yaşındaki Khaled, RI'a yazları sokakta balon sattığını; ancak görüşmenin gerçekleştirildiği tarih itibarıyla iki aydır çalışmadığını söyledi. Khaled'in kirası aylık 300 liraydı ve üç aydır bu parayı ödeyemiyordu. Kayseri'de yaşayan 64 yaşındaki Afgan sığınmacı Abdullah ise, masrafları azaltabilmek için ailesinden 9 kişinin bir evi paylaştığını söyledi. Kendisi ile ailenin diğer dört üyesi, bir mobilya atölyesinde çalışarak ayda 600 lira kazanan oğlunun gelire bağımlıydı. Kiranın ödenmesinin ardından toplamda beş kişi olan bu aileye geriye yalnızca 150 lira kalıyordu. Abdullah, “mobilyalar, giydiğimiz kıyafetler, bunların hiçbirini burada satın almadık” dedikten sonra sobanın yanında dizili olan mukavva kutulara işaret ederek, onların dahi kendilerine yerel nüfus tarafından verildiğini anlattı.

Ev bulmada yaşanan zorluklar, LGBT mülteciler, dinsel azınlık grubu üyeleri ve yalnız kadınların da aralarında bulunduğu özel ihtiyaç sahipleri için özellikle çok daha sıkıntılı.

Örneğin yalnız ya da beraberinde çocuğu olan kadınlar, hemen hemen hiç tanımadıkları insanlarla bir evi paylaşmanın zorluklarından söz ettiler. Oğlu ve kızıyla iki ay boyunca parkta yaşamak zorunda kalan Parveen, RI’ya, görüşmenin yapıldığı tarihte, kendilerine kalacak yer sağlayacak kişiler üç gün sonra Türkiye’den ayrılacakları için kalacak bir yer aradığını söyledi. Parveen ayrıca “Bir diğer Afgan aileyle paylaşmak için 700 liraya bir oda buldum. Odada herhangi bir mobilya yok. 200 ya da 300 lira ödeyebileceğimi, çalışmadığımı ve çocuklarıma bakacak kimsenin olmadığını söyledim” dedi. Parveen iş bulma umuduyla tekstil atölyelerine başvurursa da çocuklarını işe götüremediğini ifade etti.

Bekar bir anne ve cinsel saldırı mağduru olan 32 yaşındaki Nijeryalı sığınmacı Judith de hâlihazırda birkaç kez ev değiştirdiğini, daha önce kaldığı kalabalık bir dairede iki kadının tecavüze uğradığını ve

Mülteci ve sığınmacıların çoğu kış aylarını kömür sobasıyla geçirmeye çalışıyor; ancak tamamı ısınma giderlerini karşılamak için ihtiyaç duydukları yardımı alamıyor.

Ev bulmada yaşanan zorluklar, LGBT mülteciler, dinsel azınlık grubu üyeleri ve yalnız kadınların da aralarında bulunduğu özel ihtiyaç sahipleri için özellikle çok daha sıkıntılı.

olayın gerçekleştiği tarihte hamile olmasından ötürü tecavüzdən kurtulabildiğini anlattı. RI’nın Judith ile görüştüğü tarihte, Judith ve kızı, Zimbabveli bir kadın ve onun kızıyla birlikte, diğer ülkelerden gelen dört erkeğin de yaşadığı ve banyo ve mutfağın paylaşıldığı bir evde yaşıyordu. Kendisine erkeklerle birlikte evi paylaşması konusu sorulduğunda da Judith “rahat değil ama yapabileceğimiz bir şey de yok” dedi.

Kış

RI, Türkiye ziyaretini Aralık ayında gerçekleştirdi ve bu ziyaret esnasında çok sayıda sığınmacı ve mültecinin yaşadıkları yerlerdeki kötü koşullar ile yeterli düzeyde ısınmak için gereken masrafları karşılayamamalarından ötürü soğuğa maruz kalmalarına birinci elden tanık oldu. Kış aylarında Türkiye’deki sıcaklıklar eksi derecelere inebiliyor ve bazen de kar yağıyor. Evlerinde ısınma olmayan ya da ısınma giderlerini karşılamak veya kömür ya da odun alabilmek için parası olmayan mülteci ve sığınmacılar için koşullar özellikle çetindi.

Bu raporun yazıldığı tarihte BMMYK, Kasım 2016 ve Ocak 2017 tarihleri arasında Türkiye’deki 50 kentteki 510,000 mülteciyi desteklemeyi amaçlayan bir kış yardım programı yürütüyordu. 480,000’i Suriyeli ve 30,000’i de diğer uyruklardan olan mülteciye ulaşılması hedefleniyordu. Program çerçevesinde sunulan yardım, hane başına 600 ila 900 lira olarak bir kereliğine verilen ve MasterCard’ın geçtiği her türlü dükkânda kullanılabilen kartların dağıtılması şeklindeydi. Bu yardımı alabilmek için gereken koşullar ise sırasıyla şunlardı: ‘i) hanede en az bir çocuğun olması; ii)

yaşlıların olduğu haneler; iii) yalnız kadınlar; iv) tek ebeveynli haneler; v) engelli ya da ciddi sağlık sorunu olan bireylerin bulunduğu haneler; vi) refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş çocukların kendilerine bakan bir kimseyle oturdukları haneler ve vii) LBTİ bireyler’.

Kış yardım programı kış ayları sırasında mültecilerin desteklenmesine yönelik önemli bir çaba olsa da yardıma ihtiyaç duyan çok sayıda kişi faydalanıcı sayısının kısıtlı olmasından ve sığınmacıların programın dışında tutulmasından ötürü bu yardıma erişemiyor. Yardımı alabilmek için gereken koşullar açısından bakıldığında ise, RI’ın görüştüğü Suriyeli olmayan mülteci ve sığınmacıların büyük bir bölümü, bu uygunluk kriterlerinden en az birine uyuyordu. Türkiye hükümetinin de bazı mülteci ve sığınmacıların yararlanabildiği kış yardımı desteği bulunuyor; ancak bunlar da kısıtlı. Dahası, RI, sığınmacı ve mültecilerin kış aylarında evlerini ısıtılmaları için acilen bir yardıma ihtiyaçları olduğunu tespit etse de bu konudaki temel engeller- formel emek piyasasında çalışmama ve düzenli ve yeterli bir gelire sahip olamama- devam ediyor ve dolayısıyla da bu engellerin ele alınması gerekiyor.

Sağlık

Türkiye, kamu tarafından sunulan sağlık hizmetleri sistemine oldukça cömert sayılabilecek bir erişim sağlıyor. Ancak Türkiye’deki mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları mali güçlükler ve dil engelleri ile yetersiz barınma koşullarının da aralarında bulunduğu diğer zorluklar düşünüldüğünde, bu hizmet yetersiz kalıyor. Görüşmecilerden bazıları Türkiye’de iyi tedavi alabildiklerini belirtse de, büyük bir bölümü mali kaynaklarının olmamasından ötürü Türkiye hastanelerinde ödemek zorunda oldukları yüzde 20’lik payın bile tedaviye erişimlerini güçleştirdiğini ifade ettiler. Kötu yaşam koşulları, soğuk ve rutubete maruz kalma gibi sorunlar da bazı tıbbi durumların tedavisini zorlaştırıyor.

Anne ve babası ve kız kardeşleriyle birlikte Denizli’de yaşayan 18 yaşındaki Afgan kız Sana, RI’a astım hastalığı yüzünden okulu bırakmak zorunda kaldığını söyledi. Sana ve ailesi, soğuk ve rutubeti bir kömür

Kayseri’deki Afgan bir mülteci torunuyla, Türkiye, Aralık 2016. 48 yaşındaki Afgan mülteci Ali, Türkiye’deki mülteciler arasındaki en yaygın endişelerden birini RI’a şu şekilde dile getirdi: “Maddi sorunlar çözülebilir, bir hal çaresine bakılır, ama önümüzdeki geleceğin belirsiz olması bizi çok endişelendiriyor.”

“Doktorlarla anlaşmakta zorlanıyoruz. Bazen sağlık sorunumuz oluyor ama iletişim kuramadığımızdan ötürü gidemiyoruz.”

— Eşref, Kayseri’de 46 yaşında olan bir sığınmacı

sobasıyla engellemeye çalıştıkları zemin kattaki bir dairede yerde uyuyorlardı.

Görüşülen mülteci ve sığınmacılardan bir bölümü de sağlık hizmeti almaya gittiklerinde sağlık personeliyle iletişim kuramamalarını engellerden biri olarak dile getirdiler. Eşi ve altı çocuğuyla birlikte Kayseri’de ikamet eden 46 yaşındaki Afgan sığınmacı Eşref, RI’a “doktorlarla anlaşmakta zorlanıyoruz. Bazen sağlık sorunumuz

oluyor ama iletişim kuramadığımızdan ötürü gidemiyoruz” dedi.

İranlı transseksüel bir mülteci olan Selma da diğer LGBT bireylerle birlikte kaldığı ve kış aylarında özellikle daha çetin bir hale gelen yaşam koşullarını şöyle aktardı: “Banyomuz yok, sıcak suyumuz da yok”. Selma, evde ısınma olmadığını, saçını yıkamak için su ısıtıcısı kullandığını ve HIV ile yaşayan birisi olduğundan, bu koşulların onun için özellikle zor olduğunu açıkladıktan sonra “Ne yapmalıyım ki? Havalar soğuyor. Doktor bana hastalığımın ötürü üşütmemem gerektiğini söyledi. Gidebilecek hiçbir yerim yok” dedi.

Afgan bir sığınmacı olan Fatima ise sağlık sorunlarının kendisi daha Afganistan’dayken baş gösterdiğini ve yiyeceğe erişimde sıkıntı çektiğini ifade ederek “Günlük olarak çok sayıda ilaç almam gerekiyor. Ama ilaçları alabilmek için yiyecek yemeğim yok” dedi.

Geçim imkânları

Türkiye’deki başvuru sahipleri ve “şartlı mülteci statüsü” sahipleri yalnızca uluslararası koruma başvurusu yaptıkları tarihten itibaren altı ay sonra başvurabilecekleri çalışma iznini alabilmeleri durumunda çalışabiliyorlar. Çalışma izni başvurularının da işveren tarafından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na yapılması ve işverenin vergi makamlarınca onaylı bir önceki aya ait gelir gider bilançosu da dâhil olmak üzere diğer belgeleri de sunması gerekiyor. İşyerinde ayrıca her bir yabancı çalışan için beş Türk vatandaşının istihdam edilmiş olması da zorunlu kılınıyor.

RI’nın Türkiye’de görüştüğü mülteci ve sığınmacıların tamamı zorlu şartlarda ve enformel sektörde ya çalışmış ya da çalışmaya devam ediyordu. Uzun mesai saatleri, sıklıkla Türkiyeli çalışanlara ödenenden daha az olduğu bildirilen düşük ücretler ve ödenmeyen ücretler bildirilen sorunlar arasında yer alıyordu.

Görüşmecilerden bazıları cinsel tacize ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa uğradıklarını da aktardılar. Türkiye’deki uyu kent sistemi nedeni-

yle, Suriyeli olmayan mülteci ve sığınmacılar istihdam fırsatlarına ya hiç erişemiyor ya da çok az erişebiliyorlar. Bunun da neticesinde çoğu insan İstanbul’da ikamet ederek ya yönlendirildikleri uydu kente düzenli aralıklarla seyahat ediyor- ki bu da zaman ve para demek- ya da statülerini ve kimliklerinin geçerliliğini kaybediyorlar. Türkiye’deki mültecilere yönelik hizmetler veren bir sivil toplum örgütüne göre, İstanbul’da 3000 Suriyeli olmayan mülteci ve sığınmacı yaşıyor.

Beş çocuk annesi 47 yaşındaki Afgan sığınmacı Sara 6 yıldır Türkiye’de bulunuyor ve Konya ilinde ikamet ediyor. Sara, sağlık sorunlarına rağmen çocuklarının geçimini ve okula gidebilmelerini sağlayabilmek için çalıştığını söyledi. Sara, “burada yabancıların çalışma izni yok. İşverenlere başvurduğumuzda bize çalışma iznimiz olmadığını söylüyorlar. Biz de ‘ne yapalım? Hırsızlık mı yapalım?’ diyoruz” diye aktardıktan sonra, şeker ve kıyafet paketlemesinin yapıldığı bir iş bulduğunu söyleyerek, haftanın altı günü sabah 8’den akşam 7’ye kadar çalıştığını; ancak Türkiyeli çalışanlar kadar ücret alamadığını aktardı. Sara ayrıca “Türkiye’de yaşam çok zor. Başta maddi sorunlar, sonra sağlık sorunları...Sağlıklı olsanız belki çalışabilirsiniz” dedi.

Irak’ın Musul kentinden gelen 12 yaşındaki Iraklı Hristiyan bir erkek çocuğu olan Stephane de İstanbul’daki bir apartman dairesinde ebeveynleri, üç erkek arkadaşı, amcası ve halasıyla birlikte oturuyor. Kendisiyle görüşülen tarihte Stephane iki aydır bir berber salonunda haftada altı gün sabah 10 ve gece 11 arasında çalışıyordu ve bir saatlik bir öğle molası olduğunu söylüyordu. Stephane kendisine bunun karşılığında bir ücret verilmediğini, bahşişlerden para kazanabildiğini ifade etti.

Ücretler

RI’nın görüştüğü ve enformel emek piyasasında çalışmış ya da çalışmakta olan mülteci ve sığınmacıların büyük bir bölümü kendilerine Türkiyeli çalışanlar kadar ücret ödenmediğini ya da taahhüt edilen ücreti alamadıklarını söylediler. Görüşmecilerin neredeyse tamamı Ocak 2017 tarihi itibarıyla aylık 1300 lira olan asgari ücretin de altında bir ücret aldıklarını ifade ettiler. Görüşmeciler ayrıca yabancı olarak ve düzensiz bir şekilde

çalıştıklarından ötürü ücretler ya da çalışma şartları konusunda şikâyette bulunamadıklarını da belirttiler. Bu durum ise sömürüyü, ayrımcılığa uğramışlık hissi- ni ve hem kendilerini hem de ailelerini geçindirmeye çalışırken insanların büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaları sonucunu doğuruyor.

41 yaşındaki Afgan mülteci Reza, ailesiyle birlikte Aksaray'da oturuyor. Reza, bazı işverenlerin taahhüt ettikleri ücreti ödemediklerini aktardıktan sonra “bunu polise şikâyet etme gibi bir durumumuz yok çünkü bize yasa dışı olduğumuzu söyleyecekler. Yasa dışı olduğumuz için de inşaatta çalışmak zorunda kalıyoruz. Fabrikalarda içeride ve sıcakta çalışmıyoruz. Çok sayıda fabrikaya ve lokantaya başvurduk ama bize belgelerimiz ve çalışma iznimiz olmadığını söylediler” dedi.

28 yaşındaki İranlı sığınmacı Jalal ise Yalova kentinde kayıtlı olmasına rağmen İstanbul'da yaşıyor. Jalal, “yasa dışı çalıştığım için sürekliliği olmayan işlerde çalışıyorum ve çok para vermiyorlar. Maaş 1000 liraya bana 300 lira ödüyorlar. Örneğin bir otelde günde 12 saat çalışıyordum ve 300 lira alıyordum. Bu durum çok zoruma gitti; aslında aylık 1500 liraya anlaşmıştık” dedi.

“Bunu polise şikâyet etme gibi bir durumumuz yok çünkü bize yasa dışı olduğumuzu söyleyecekler. Yasa dışı olduğumuz için de inşaatta çalışmak zorunda kalıyoruz. Fabrikalarda içeride ve sıcakta çalışmıyoruz. Çok sayıda fabrikaya ve lokantaya başvurduk ama bize belgelerimiz ve çalışma iznimiz olmadığını söylediler.”

— 41 yaşındaki Afgan mülteci Reza, Aksaray

34 yaşındaki bir diğer Afgan sığınmacı Hasan da yönlendirildiği uydu kent olan Bolu'da iş bulmaya çalıştığını ifade ederek şunları dile getirdi: “Bolu'daki tekstil dükkanlarında iş aradım. Benden çalışma izni istediler. Ben de polise gittim ama bana çalışma izni verilmesinin mümkün olmadığını söylediler.” Hasan daha sonra İstanbul'a taşındı ve oradaki bir tekstil atölyesinde çalışmaya başladı. Her iki haftada bir Bolu'ya gidip imza atmak için geceden yola çıktığını ve ertesi gün saat 2'de işte olduğunu söyleyen Hasan, haftanın beş buçuk günü sabah 8'den akşam 8'e kadar çalıştığını ve bunun karşılığında da ayda 1300 lira kazandığını ifade etti. Hasan, ayrıca bazen ücretinin ödenmediğini de bildirdi.

“Burada çalışırken sorun şu: dili bilmiyorsunuz”. Bu sözler İstanbul'da yaşayan ve bir kuaför salonunda çalışmış olan İranlı mülteci Somaya'ya ait. Somaya ayrıca “sizi kullanıp paranızı ödemiyorlar. Her ay bana para ödememek için bir bahaneleri vardı. Diğer işlerde de şansımı denedim ama baktım ki durum farklı değil” dedi. Somaya, bu nedenlerden ötürü, mali olarak bazen bir kuaför olarak çalışan ve eşi ve üç çocuğunun geçimini sağlayan kız kardeşine bağımlı olarak yaşıyor.

Çalışma koşulları

RI'nın görüştüğü mülteci ve sığınmacılar zorlu çalışma şartları, taciz ve işyerinde ayrımcılık gibi sorunlardan da söz ettiler.

Kamerunlu bir sığınmacı olan Nadine, RI'ya İstanbul'da çok sayıda işte çalışmayı denediğini ancak cinsel tacize uğradığını anlatarak “patron sana askıntı olur ve ret edersen, çalışamazsın. Kabul ettiğinde ise cinsel bir nesne olursun” dedi.

32 yaşında Nijeryalı mülteci Judith ise yalnız bir anne. Judith, RI'a bir lokantada sabah 8 gece 11 arasında 100 liraya çalıştığını; ancak kızının bakımını artık üstlenemeyecek duruma geldiği için işi bıraktığını söyleyerek şunları söyledi: “Kızımı da beraberimde götürüyordum. Ama götürmemem gerekiyordu, çünkü insanların çoğu sigara içiyordu. Bu üç ay kadar önceydi. Bebeğim hasta ve sigara yüzünden çok daha çabuk hastalanıyor”.

58 yaşındaki işkence mağduru mülteci Ahmad Afganistan'dan geliyor. Ahmad, RI'a, "Bir tekstil atölyesinde birkaç ay çalıştım. Ayakta durmak zorundaydım. Bu da dizlerimi daha kötü bir hale getirdi" dedi. Ahmad ayrıca haftanın beş buçuk günü sabah 8'den akşam 8'e kadar çalışma karşılığında kendisine ayda 600 TL ödendiğini, kızının İstanbul'da doktor olduğunu ve kendisi ile diğer yedi akrabasının da onunla birlikte kaldığını da dile getirdikten sonra "Benim için gerçekten çok zor bir durum. Kızıma yüküm. Artık çalışmadığım için de bana o bakıyor" dedi.

İranlı 36 yaşındaki mülteci Ronak ise RI'ya Denizli'deyken kentteki tekstil atölyelerinde çalışmayı denediğini ama maaşını alamadığını, daha sonra ise plastik dönüştürme fabrikasında çalışmaya başladığını söyleyerek şunları ekledi: "Orada 14 ay çalıştım ve hasta düştüm. Kimyasallar yüzünden astım hastası oldum". Ronak, gündüz vardiyasının 12 saat, gece vardiyasının da 14 saat olduğunu ifade ederek bir ay içinde yalnızca iki gün izni olduğunu ve kendisine ayda 1000 lira ödendiğini söyledi.

Özel ihtiyaç sahipleri

RI'n görüştüğü mülteci ve sığınmacıların tamamı yeterli ve erişilebilir konut bulma ve kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini idame ettirmede yaşadıkları sıkıntıları paylaştılar. Ancak, hassas durumda olan bu insanların arasında, ırk, din, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği veya geçmişte maruz kaldıkları cinsel ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddet nedeniyle daha fazla güçlüklerle karşılaşan kişiler de bulunuyordu. Özellikle de cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağduru kadınlar ile LGBT mülteci ve sığınmacılar yaşadıkları zorlukları ve acı deneyimleri ifade ederek, Türkiye hükümetinden ve yardım kuruluşlarından yardım alamaktan yakındılar.

RI'n görüştüğü Afrikalılar da oldukça yaygın bir ırkçılığın olduğunu bildirdiler. Nijeryalı 32 yaşındaki sığınmacı Judith "otobüse bindiğinizde oturursanız, diğer yolcular ayağı kalkıyorlar. Ya da sizden bile ayağı kalkmanızı isteyebiliyorlar. Bu o kadar çok başıma gel-

di ki! Hamileydim. Normalde hamile kadınlara tahsis edilmiş yerler var. Ama biz 'yabancı' olduğumuz için kalkmıyorlardı" dedi.

38 yaşında Kamerunlu sığınmacı Daniel de RI'a bir fabrikada çalışırken yaşadığı sorunları aktarırken şunları söyledi: "Diğerleri molayı çıkarken, siyah olana 'çabuk çalışması' söyleniyor." Daniel maaşına zaman istediğinde ise kovulduğunu ve ayrıca hastanede de ayrımcılığa uğradığını ifade ederek, hasta oğluna kan vermeye çalıştığında hastane çalışanları tarafından siyahlardan kan bağışi kabul edilmediği gerekçesiyle geri çevrildiğini söyledi.

“Sorun kimin hassas durumda olduğunu tespit etme sorunu değil; sorun kimi seçeceğinizde. Hassasın en hassasını mı seçeceksiniz?”

— Türkiye'deki bir BM görevlisi

'Türkiye'deki her şeyin kötü olduğunu söyleyemem. Ama bazı insanlar siyahları sevmiyor' diyen Daniel ve kendisi gibi Kamerunlu olan partneri Nadine, RI'a "siyah olduğumuzdan ötürü hor görülme çok aşağılayıcı. Bizler, Türkiye'deki Afrikalılar, metroda sorunlar yaşıyoruz. Oturduğumuzda diğerleri ayağı kalkıyor. Tahammül edilecek gibi değil" dedi.

Hristiyan mülteci ve sığınmacılar da çoğunluğu Müslüman olan bir topluma entegre olmanın getirdiği ek zorlukları yaşadıklarını dile getirdiler. RI'n İstanbul'da görüştüğü bazı Iraklı Hristiyanlar yönlendirildikleri uydu kentte kalmamaya karar vermelerinin temel nedenlerinden birinin de bu kentlerde kilisenin olmayışını olduğunu ifade ettiler. Ev arayan bir mülteci de bir keresinde kendisine açıkça "Hristiyanlara kiraya vermiyoruz" denildiğini aktardı.

LGBT mülteci ve sığınmacılar ise, hâlihazırda yaşadıkları ve aşılması oldukça güç olan iş ve ev bulma

20 yaşındaki Afgan bir kadın olan Amina ise ailesiyle birlikte yaşadığı İran'dan kaçarak tek başına Türkiye'ye geldi. Lisedeyken bir erkeğin tecavüzüne uğradığını ve bu kişinin de kendisini olanları çok dindar olan ailesine söylemekle tehdit ettiğini dile getiren Amina "bana sürekli zulmediyordu. Üç ya dört yıl sürdü bu. Şikâyetle bulunsam bile beni ilk öldürecek kişi babam olurdu" dedi. Amina birkaç kez intihar girişiminde bulunduğunu da söyleyerek "Türkiye'ye yasadışı bir şekilde geldi. Sınırı geçen grubun içindeki tek kadın bendim. Doğrudan Ankara'ya gittim ve BMMYK'ya sığınma başvurusunda bulundum" dedi. Amina, uydu kent olarak Orta Anadolu'daki Yozgat şehrine yönlendirildi: "Çok muhafazakâr bir şehirdi. Depresyona girdim. Başörtüm olmadığında erkekler bana farklı bakıyordu. Başörtüsü takmayan kadınlar da vardı ama onlar Türk'tü. Ben farklı görünüyordum".

"Yozgat'ta daha fazla yaşamama kararı aldıktan sonra İstanbul'a geldim. Ama iltica başvurum devam ettiği için Ankara ve Yozgat'a gitmeye devam ediyordum. Otobüs terminalinde, otobüsler hareket ederken gidip örneğin beni daha ucuza Ankara'ya götürüp götürmeyeceklerini soruyordum. Bazen kabul ediyorlardı. Ama tacize de uğruyordum. Bir keresinde sırayla şoför koltuğuna geçen iki otobüs kaptanı vardı. Uyuyor numarası yapsam da bana yaklaşıp, bazen bana dokunuyorlardı. Haftada bir kez Ankara'ya ya da Yozgat'a gidiyordum. Evliymiş izlenimi yaratmak için yüzük taksam da fark etmiyordu" dedi. Yozgat İstanbul'dan 706 kilometre uzaklıkta bulunuyor.

Amina ayrıca yönlendirildiği uydu kenti İstanbul'a daha yakın olan bir uydu kentle değiştirmeye çalıştığını ve bu amaçla orada yaşayıp yaşayamayacağını değerlendirmek için Yalova'ya gittiğini de söyleyerek şunları ekledi: "Bir kafede kadın garson arandığı ilanını gördükten sonra patronla konuştum. İlk gün sakindi ama patron daha sonra ilişkiye girmek istediğini söyledi." Amina çalıştığı saatler için hak ettiği ücreti talep ettiğinde ise patronu kendisine ertesi gün ayrılmasını söyledi. Amina kalıp parasını almayı bekledi. Ama "o gece iki Suriyeli adam bana tecavüz etti" dedi.

Amina İstanbul'a dönüp birlikte barınacağı iki kadın buldu. Kendisi RI'a kafelerde çalıştığını ama cinsel tacizden ötürü çok kere işini değiştirmek zorunda kaldığını ve 12 saatlik günlük çalışma karşılığında 35 lira aldığını ifade ederek "Sığınmacı olduğum için Türk olanlardan daha az alıyordum. Diğerleri 50 ya da 60 lira ve hatta daha fazla alırken, ben onlardan daha fazla çalışıyordum" dedi. Amina Yalova'da yaşadığı tecavüzden ötürü hamile kaldığını öğrenince de kürtaj olmaya karar verdi.

Amina'nın uydu kentini Yozgat yerine İstanbul'a 220 kilometre uzaklıktaki Düzce'ye değiştirme talebi kabul edildi. Kendisi bu değişimden mutlu olduğunu, zira İstanbul'daki arkadaşlarıyla birlikte yaşayabileceğini dile getirerek şunları ekledi:

"Bir eğitim almayı, okula gitmeyi ve kendimi geliştirmeyi istiyorum."

Türkiye'deki çok sayıda mülteci ırk, din ya da cinsel kimliklerinden ötürü daha hassas bir durumda bulunuyor. Yukarıdaki fotoğrafta İranlı iki transseksüel kadın yer alıyor.

ve sağlık hizmetlerine ulaşmadaki zorlukların yanı sıra, kendilerine yönelen ayrımcılıkla da karşı karşıyalar.

İranlı 31 yaşında eşcinsel sığınmacı Sina, R1'a, ev bulurken yaşadığı güçlükleri ve otobüsle seyahat ederken, alışverişte, idari işleri yürütürken ve hatta dışıde bile yaşadığı hakaret ve aşağılamaları anlattı. Sina, bir mülteci olarak iş bulmanın zor olduğunu söyleyerek, “ama LGBT olduğunuz öğrenildiğinde, mesela birlikte çalıştığınız kişilerden birisi patrona LGBT olduğunuzu söylediğinde, daha da zor oluyor” dedi. Sina ayrıca “ben Türkiye’de hiç iş bulamadım. Partnerim ise bulunduğu işten LGBT olduğu için kovuldu” diye de ekledi.

28 yaşında İranlı eşcinsel mülteci Jalal da, yönlendirildiği uydu kent olan Yalova’da ikamet ederken üç kez sokakta dayak yediğini ve şikâyetle bulunmaya gittiğinde ise polisin kendisiyle dalga geçtiğini aktardı.

İranlı 30 yaşındaki transseksüel mülteci Anna ise Denizli’de bir tekstil fabrikasında ve lokantada çalışmaya çabaladığını ve her ikisinde de transseksüel olduğunun öğrenilmesinin ardından patronları tarafından

kovulduğunu söyledi. Patronlarından birinin kolunu kestiğini de aktaran Anna “bu olaydan sonra Türklerin mekanlarında çalışmayı bıraktım çünkü asla özgür olmayacağımı biliyorum. Şimdilerde sadece İranlı mültecilere İngilizce öğretiyorum” dedi.

Anna, LGBT mültecilerin yönlendirildiği uydu kentlerden biri olan Eskişehir’de yaşarken fiziksel bir saldırıya maruz kaldığını, evinde bir erkek tarafından silahla tehdit edildiğini ve barınmada ve sağlık hizmeti alırken ayrımcılıkla karşı karşıya kaldığını da söyledi. “Dışım ağrıyordu. Ben de kendim [bir kadın] olarak doktora gittim. Doktor bana ‘dışında bir şey yok, senin aklında bir şey var. Git bir psikoloğa görün’ dedi. Bir ay sonra aynı doktora erkek kıyafetleriyle tekrar gittim. Dışımı iki saat içinde yaptı” diye aktaran Anna, hem Denizli’de hem de Eskişehir’de kadın olarak giyindiği süre zarfında kiralayacak bir ev bulamadığını da söyledi. “Türkiye’ye geldikten 10 gün sonra yine bir erkek gibi yaşamaya zorlandım. Baktım ki kimse bana bir ev kiralamayacak, erkek kıyafetleri giydim. Bir saat içinde bana bir oda verdiler. Bu çok kötü hissettirdi” dedi.

Kalıcı çözümler?

Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası sistemdeki temel amaçlardan biri de mültecilerin içinde bulunduğu koşullara kalıcı çözümler üretilmesidir. Ancak bu çözümlerden herhangi birinin Türkiye’de kesin olduğunu söylemek mümkün değil. BMMYK’nın temel görev alanı, gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve yeniden yerleştirmenin aralarında bulunduğu üç temel kalıcı çözümden birine ulaşılmasını hedefliyor. Bu kalıcı çözümlerden ilki olan gönüllü geri dönüş, mültecilerin menşe ülkelerinden kaçmalarına neden olan koşullar uzun erimli olduğundan kısıtlı bir çözüm. İkinci kalıcı çözüm olan yerel entegrasyon ise Türkiye kanunları çerçevesinde ‘şartlı mülteci’ olarak tanımlanan kişiler için mümkün değil. Dolayısıyla da geriye kalan son çözüm üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirilme. Ancak gerçekte ise Türkiye’deki mültecilerin sadece çok küçük bir kısmı diğer ülkeler tarafından taahhüt edilen yeniden yerleştirme yerlerinden faydalanabiliyor.

Türkiye’deki sığınmacı ve mültecilerle çalışan bir görevli, RI’ya “Sığınma sistemindeki temel sorunlardan biri, sistemin geçici olması. Avrupalı olmayan herkes geçici olarak addediliyor. Yeniden yerleştirilseler bile, bu süreç yılları alıyor ve kişiler kendi kaynakları üzerinde ayakta durmaya çalışıyorlar. Yerel entegrasyon söz konusu bile değil. Çok az sayıda gönüllü geri dönüş var ve yeniden yerleştirme yeri sayısı da kısıtlı” dedi.

2016 yılında Suriyelilerin de aralarında bulunduğu 10.000 mülteci Türkiye’den yeniden yerleştirme amacıyla üçüncü ülkelere çıkış yaptı. Türkiye’den üçüncü ülkeye yerleştirilen ve Suriyeli olmayan mültecilerin yüzde 90’ından fazlası Amerika Birleşik Devletleri’ne yerleştiriliyor. Ancak 2016 yılında Suriyelilerin de aralarında bulunduğu 7000’den az sayıda kişi Amerika Birleşik Devletleri’ne yerleştirilebildi. Bu çözümden yararlanabilen kişiler ise, tipik olarak yıllar süren bir belirsizlik döneminde hem entegre olmak hem de tutunabilmek için mücadele ettikten sonra bu imkânı kavuşabiliyorlar.

Bu durum da, beklentilerin çoğu zaman gerçek daha yüksek olması nedeniyle daha karmaşık bir hale geliy-

Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası sistemdeki temel amaçlardan biri de mültecilerin içinde bulunduğu koşullara kalıcı çözümler üretilmesidir. Ancak bu çözümlerden herhangi birinin Türkiye’de kesin olduğunu söylemek mümkün değil.

or. Türkiye’de görevli bir BM görevlisinin RI’ya söylediği üzere “özellikle daha önceleri insanların tamamı üçüncü bir ülkeye yerleştirildiğinden ötürü, insanların yeniden yerleştirme konusundaki beklentileri çok yüksek.” Yalnızca çok az sayıda mültecinin yeniden yerleştirilebileceği gerçeğine rağmen, RI’nın görüştüğü mültecilerin neredeyse tamamının öncelikli beklentisi yeniden yerleştirilmektir.

Kalıcı çözümlerin olmaması ve sürecin belirsiz niteliği, nihayetinde yeniden yerleştirilebilen az sayıda insan için bile ciddi düzeyde stres ve umutsuzluğa neden oluyor. Nitekim RI’nın gerçekleştirdiği görüşmeler esnasında en fazla dile getirilen ve yaşanan diğer güçlüklerle de sirayet edip bu güçlüklerin daha da fazla hissedilmesine neden zorluklardan biri de kişilerin statüleri ve gelecekleri konusundaki genel belirsizlik.

38 yaşında İranlı mülteci Somaya dört yıldır İstanbul’da yaşadığını belirterek “Burada bekliyoruz ve cefa çekiyoruz. Henüz Birleşmiş Milletler hakkımızda bir karar vermediğinden ve daha ne kadar burada olacağımızı bilmediğim için, içinde bulunduğumuz durumdan çok rahatsızım ve kötü hissediyorum” dedi. Somaya’nın dile getirdiği bu hissiyatı 48 yaşındaki Afgan mülteci Ali de paylaşıyordu. Eşi, dört oğlu, gelini ve bir torunuyla birlikte yaşayan Ali, RI’ya “en büyük derdimiz durumumuzun ne olacağının belli olmaması, yani başımıza ne geleceğini bilmeyişimiz. Maddi sorunlar çözülebilir, bir hal çaresine bakılır, ama önümüzdeki geleceğin belirsiz olması bizi çok endişelendiriyor” dedi. 58 yaşın-

daki bir diğerk Afgan mülteci ve aynı zamanda işkence mağduru olan Ahmad da hissettiklerini daha keskin ifadelerle dile getirerek RI'a şunları söyledi: "Bu durum, yani geleceğinizin başka insanların elinde olması, sizi depresyona sokuyor. Ciddi bir ruhsal ve fiziksel baskı bu. Türkiye'de olmak benim için başka bir tür işkence."

"Süreç uzadığında psikolojik sorunlar da baş gösteriyor. Uykusuzluk, depresyon, yeme bozuklukları ve sinirli davranışları gözlemliyoruz. Tüm bu sorunlar da bazen aile içi şiddetin yaşanmasına neden olabiliyor."

— Mülteci ve sığınmacılara destek veren sosyal çalışmacı

Stres ve belirsizlik, ruh sağlığı sorunlarından fiziksel istismara kadar değişen çok sayıda diğerk sorunlara da katkıda bulunuyor. Mülteci ve sığınmacılara destek sağlayan bir örgütte çalışan sosyal çalışmacı, RI'a bir başka ülkeye yeniden yerleştirilmeyi umut eden insanlar için "süreç uzadığında psikolojik sorunlar da baş gösteriyor. Uykusuzluk, depresyon, yeme bozuklukları ve sinirli davranışları gözlemliyoruz. Tüm bu sorunlar da bazen aile içi şiddetin yaşanmasına neden olabiliyor" yorumunda bulundu. Bazı görüşmeciler de, umutsuzluk içinde olan mültecilerden bir kısmının seks işçiliği yapmak zorunda kaldıklarını ya da depresyona girip intihar ettiklerini ifade ettiler.

Yaşanan tüm bu zorlukları daha da katmerli kılan bir diğerk unsur ise diğerk uyruklardan mülteci ve sığınmacıların, Suriyeli mültecilere gösterilen muamele ve sağlanan hizmetlerle kendi durumlarını karşılaştırdıklarında algıladıkları ya da hissettikleri ayrımcılık duygusuydu. Bu tür bir algı hem yeniden yerleştirmeler konusunda hem de BMMYK, Türkiye hükümeti ve diğerk aktörler tarafından sağlanan diğerk tür insani yardım konusunda mevcuttu.

"BMMYK'ya gittiğimizde bize verdikleri tek yanıt 'beklemek zorundasınız. Şimdi Suriyelilerin ve diğerk uyruklardan olanların sırası. Bekleyeceksiniz çünkü Afganları yeniden yerleştirme için kabul etmiyorlar." Bu sözler Aksaray'da ikamet eden Afgan bir mülteci Khaled'e ait. Khaled ayrıca "Bize 'diğerk ülkelerin sizi kabul etmemesi bizim hatamız değil diyorlar. Alabildiğimiz tek yanıt 'beklemek zorundasınız'. Ben 2007 yılından beri bekliyorum. Geleceğimiz kalmadı. Çalışma hakkımız olmadan, herhangi bir yanıt olmadan baskı altındayız" dedi.

Türkiye hükümetinin Suriyeli mülteciler ile Suriyeli olmayan "şartlı mülteciler" arasında ulusal düzeyde yaptığı farklılaştırma yerel düzeyde de yankılarını buluyor. Mülteci aktivistlerden biri RI'a Kayseri'deki valinin düzenli olarak Suriyeli mülteci topluluğunu temsil eden örgütlerle toplantılar gerçekleştirdiğini; ancak Türkiye'deki Afgan Mülteciler Derneği'nin üç yıldır nafile bir biçimde bu toplantılara dâhil olmaya çalıştığını ifade etti.

Bir belirliliğin ve kalıcı çözümlerin olmayışı mülteci ve sığınmacıların kendi çözümlerini kendilerinin aramalarına neden oluyor. Bu, bazı vakalarda enformel sektörde yasadışı olarak çalışmak ya da iş, topluluk desteği ve Hristiyan olanlar için kiliselere erişimin daha fazla olduğu İstanbul gibi kentlerde izinsiz yaşamak şeklinde gerçekleşebiliyor. Daha uç vakalarda ise bu durum mültecilerin, kendilerini daha iyi karşılayacaklarını düşündükleri ülkelere gitmek için sınırları aşip hayatlarını risk altına sokma anlamına geliyor. AB-Türkiye mutabakatı, Türkiye'den Avrupa'ya yönelen mülteci akınına büyük ölçüde azaltmış olsa da insanlar Akdeniz'de ve Türkiye'nin Yunanistan ile olan kara sınırında yaşamlarını riske atmaya devam ediyorlar.

İstanbul'da ikamet eden Nijeryalı mülteci Judith, durumu şöyle açıklıyor: "Mülteci olarak kayıt olduktan sonra önünüzde uzun bir süreç var. İşte insanlar bundan ötürü Yunanistan'a botlarla gitmeye çalışıyor."

BMMYK'nın tarif ettiği üç tür kalıcı çözüme ulaşmak bugünlerde Türkiye'de bulunan mülteciler için erişilmesi oldukça zor. Kalıcı çözümlerden ilki olan gönüllü geri dönüş, Afganistan, İran, Irak, Somali,

Kayseri'deki Afgan bir aile, Türkiye, Aralık 2016.

Suriye ve çok sayıda diğer ülkede yerinden edilmenin kökeninde yatan sebeplerin ele alınması için çok daha karmaşık ve uzun erimli jeopolitik bir çabayı gerektiriyor. Ancak öte yandan diğer iki kalıcı çözüm türünün kısa vadede desteklenmesi için yapılabilecekler ise oldukça fazla. Türkiye'deki mülteciler için ayrılan yeniden yerleştirme yeri sayısı genel itibarıyla ve özellikle de Suriyeli olmayan mülteciler için çok düşük bir düzeyde kalmaya devam ediyor. Dolayısıyla da üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirilme yeri sayılarının da, en azından artırılmasa bile, korunması gerekiyor.

Yeniden yerleştirme yerlerinin sağlanmaya devam edilmesi ve artırılması yalnızca mülteciler için değil, ama aynı zamanda Türkiye'deki mülteci sorununu tartışan diğer hükümetlerin inandırıcılığı açısından da önemli bir husus. Bir BM yetkilisinin RI'a belirttiği üzere, hâlihazırda yeniden yerleştirilebilen kişi sayısı, her ne kadar az bir katkıda bulunsun da, bu sayılar sembolik olmaktan çok daha fazlasını ifade ediyor. Zira bu şekilde sağlanan yeniden yerleştirme kotaları, en

kırılgan durumda bulunan mülteciler için sınırların açık tutulması gerekliliğine dair doğru bir örnek teşkil edecek; böylece mülteci krizinin ateş hattında bulunan ülkelere daha fazla sorumluluk yüklenmelerini talep edenlerin elini güçlendirmiş olacaktır.

Dahası, yeniden yerleştirme yeri sayısını azaltmanın sonucu da benzer bir biçimde sembolikten olmaktan çok daha fazlasını ifade edecektir. İster Suriye'den isterse de diğer ülkelere gelsinler, Türkiye'den yeniden yerleştirilen mülteci sayısı genel sayıyla kıyas edildiğinde oldukça küçük olsa da, yerleştirilen kişilerin en hassas durumda olan insanlar olduğu hatırlanmalıdır. Dolayısıyla da bu kişilerin yerleştirilmemeleri Türkiye'nin diğer mültecileri koruma gücü üzerinde orantısız ölçüde bir baskı yaratacaktır. Bu politikanın, bir gün bir yerleştirme ülkesine kabul edilecekleri ümidiyle buldukları ülkelere tabi oldukları kurallara harfiyen uymuş, yükümlülüklerini yerine getirmek için ellerinden geleni yapmış olan mültecilerin, halen muhafaza edebildikleri son umut zerresini de ellerinden alarak

yaratacağı bireysel yıkımı ayrıca konu etmeye gerek dahi bulunmamaktadır.

Kalıcı çözümlerden biri olan yerel entegrasyon da Türkiye için bir hedef teşkil etmelidir. Cumhurbaşkanı Erdoğan hâlihazırda bazı Suriyeli ve Iraklılara vatan-daşlık yolunun açılmasına ilişkin bir niyetin olduğunu beyan etti. Böylesi bir çözüm, daha fazla geliştirilmeli ve tüm milletlerden mülteci ve sığınmacılar için erişilebilir olmalıdır. Türkiye’deki durum, ülkenin mülteci ve sığınmacılara ilişkin mevzuatının hazırlanmasından sonra değişmiştir. Türkiye, uluslararası toplumun da desteğiyle birlikte, bu değişimleri kişilerin Türkiye toplumuna entegre olabilmelerini sağlayacak şekilde algılamalı ve ele almalıdır. Bu esnada hem Türkiye hükümeti hem de BMMYK, mülteci ve sığınmacı nüfusunun daha iyi bir şekilde karşılanmaları ve böylelikle de dayanıklılıklarının artırılmasını teşvik eden adımlar atmalıdır. Bu, mültecilerin yönlendirildikleri uydu kentlere daha iyi uyum sağlayabilmeleri için ilk elde sağlanacak barınma desteğini ve kültürel oryantasyon programlarını da içerebilir. Bu destek ayrıca, kişilerin yeni buldukları ortamda daha iyi yaşayabilmeleri için çocuklara ve yetişkinlere yönelik kapsamı artırılmış dil programlarını da içermelidir. Son olarak, bu destek kapsamında özellikle de sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması ve psiko-sosyal destek sağlayan görevlilere yardımcı olunması amacıyla daha fazla sayıda tercümanın istihdam edilmesi de yer almalıdır.

Hizmetler, bireylerin nereden kaçmak durumunda kaldığından ziyade, özel ihtiyaç ve hassaslık temelinde sağlanmalıdır.

Mevcut zorlukların boyutu göz önünde bulundurulduğunda, hassas durumda olan mülteci ve sığınmacıların arasındaki özel ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Irk, din, toplumsal cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ya da geçmişte yaşanan cinsel istismar ya da işkenceden ötürü farklı

özel ihtiyaçları bulunan kişilere, özelleşmiş psiko-sosyal hizmetlere, destek ağlarına ve barınma yerlerine erişim de dâhil olmak üzere uygun hizmetlerin ve önemin verilmesi gerekmektedir.

Son olarak, Suriyeli ve Suriyeli olmayan mülteci ve sığınmacılar arasında yapılan farklılaştırmaya son verilmelidir. Bu, hem Türkiye’deki sığınma sistemi hem de uluslararası bağışçılara yapılan bir çağrıdır. Hizmetler, bireylerin nereden kaçmak durumunda kaldığından ziyade, özel ihtiyaç ve hassaslık temelinde sağlanmalıdır.

Sonuç

Türkiye’deki kanun ve politikalar, üç milyondan fazla mülteci ve sığınmacının büyük bir bölümünü evlerinden Türkiye’ye iten çatışmaların yakın bir gelecekte denebileceğine dair herhangi bir göstergenin olmadığı gerçeğini yansıtacak biçimde şekillendirilmelidir. Türkiye hükümeti tüm uyruklardan mülteci ve sığınmacıların kendilerini yasal ve güvenli bir istihdamla idame ettirebilmelerini ve çocuklarının da eğitim alabilmelerini güvence altına almalıdır. Türkiye’deki sığınma sistemi yakın bir geçmişte ihdas edilmiş ve dolayısıyla da tam anlamıyla işlerlik kazanması için daha fazla zamana ihtiyaç duyuluyor olsa da Türkiye’de koruma arayan kadın, erkek ve çocukların ihtiyaçları acildir ve bu ihtiyaçlar, ülkede faaliyet gösteren insani aktörlerin desteğiyle Türkiye tarafından karşılanmalıdır. Ülkede faaliyet gösteren insani aktörler de tüm uyruklardan mülteci ve sığınmacıları programlarına dâhil etmeli ve özel ihtiyaç sahiplerine yönelik özelleşmiş koruma tedbirleri almalıdır.

Türkiye’deki mülteci ve sığınmacıların koşullarının iyileştirilebilmesi için uluslararası toplumun da kendine düşen rolü üstlenmesi elzemdir. AB üye devletleri ve Amerika Birleşik Devletleri de dâhil olmak diğer ülkeler, mevcut yeniden yerleştirme programlarını devam ettirmeli ve bu programların kapsamını genişletmelidir. Bu ülkeler ayrıca, Türkiye’nin ülkede yaşayan sığınmacı ve mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için kaynak sağlamaya devam etmeli ve sağlanan bu kaynakların nasıl harcandığına ilişkin şeffaflık talep

etmelidirler. Türkiye, çok büyük bir ihtimalle, 2017 senesinde de dünyada en fazla mülteci ve sığınmacı barındıran ülke konumunda olmaya devam edecektir. Dolayısıyla da Türkiye'deki sayılarla kıyas edildiğinde yalnızca çok az sayıda kişiyi barındıran ülkelerin göstereceği dayanışma anahtar bir rol oynayacaktır.

Izza Leghtas ve Daniel Sullivan Aralık 2016 tarihinde Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. RI ayrıca bizimle hikâyelerini paylaşan mülteci ve sığınmacılara da özel olarak teşekkür etmektedir.

“Tanrı’dan başka kimsemiz yok.” Fotoğraftaki Afgan kadın RI’ya Türkiye’de yaşadığı yalnızlığı ve çok sayıda diğer mülteciler gibi kendisinin de önceden yaşamış olduğu travmatik deneyimleri hâlen taşıdığını anlattı.

Sonnotlar

1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 62.
2. RI’nın Aralık 2016 tarihinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti esnasında “açık” olan uydu kentler sırasıyla şunlardı: Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Artvin, Bayburt, Elazığ, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Karabük, Kars, Ordu, Tokat ve Van. Yozgat ve Aksaray ise yalnızca Irak’tan gelen sığınmacılara “açıkken”, Afganistan gelenler için “açık” değildi.
3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 89(4).
4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 75 ve Madde 78.
5. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 95(1).
6. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 95(2).
7. BMMYK, Türkiye: 2016/2017 Kış Destek Programı Bilgi Güncellemesi, nakdi destekler, Aralık 2016, <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/documents.php?page=1&view=grid&Org%5B%5D=251> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2017)

REFUGEES INTERNATIONAL

2001 S Street, NW · Suite 700 · Washington, DC 20009

PHONE: [202] 828-0110 · FACSIMILE: [202] 828-0819 · E-MAIL: ri@refintl.org

www.refugeesinternational.org

 Refugees International @RefugeesIntl